

УДК 378.1:005.3

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

© Грушева А. А.

Національний університет державної податкової служби України

Інформація про автора:

Грушева Алла Андріївна: ORCID: 0000-0002-7001-7292; gryshevska@ukr.net; кандидат педагогічних наук, доцент; Національний університет державної податкової служби України; вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл. 08200, Україна.

Пропонується авторська методика формування управлінської компетентності у майбутніх економістів, дієвість якої підтверджена результатами виконаної науково-експериментальної роботи.

Ключові слова: управлінська компетентність, майбутні економісти, методика формування управлінської компетентності, професійна підготовка.

Грушева А. А. «Методика формирования управленческой компетентности у будущих экономистов».

Предлагается авторская методика формирования управленческой компетентности у будущих экономистов, результативность которой подтверждена в процессе выполнения научно-экспериментальной работы.

Ключевые слова: управленческая компетентность, будущие экономисты, методика формирования управленческой компетентности, профессиональная подготовка.

A. Grusheva «Methods Formation of Managerial Competence of Future Economists».

The article offers the author's technique formation of management competence of future economists. Also the impact of which was confirmed in the process of scientific and experimental work.

Key words: management competence, future economists, methods of formation of managerial competence, professional preparation

Постановка проблеми. Впровадження компетентнісного підходу в сучасну систему професійної підготовки фахівців для різних галузей господарювання, зокрема економічної, зумовлює необхідність дослідження змісту і структури різних компетентностей. За результатами дослідження проблеми формування управлінської компетентності у майбутніх фахівців у галузі економіки нами виявлено, що більшість студентів, обираючи спеціальності галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво», мріють про кар'єрне зростання у майбутньому, що так чи інакше пов'язано з менеджерською діяльністю. Не виключено, що певна частина з них обійматиме керівні посади різного управлінського рівня в майбутньому. Щоб справитись з цим завданням, необхідно оволодіти новими знаннями з економіки і менеджменту, навчитися користуватися ними на практиці, постійно їх удосконалювати. Важливою складовою таких знань є наука і мистецтво менеджменту, а саме: розкриття його загально-педагогічних, організаційних, навчально-методичних і спеціальних можливостей. Це питання не втрачає актуальності з плином часу, оскільки динамічно і закономірно змінюються як завдання професійної підготовки фахівців з різних спеціальностей, так і умови їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу здійснених за останнє десятиліття досліджень з проблеми формування управлінської компетентності в студентів вітчизняних економічних вищих навчальних закладів свідчать, що автори І. Василюк, Р. Вдовиченко, Г. Єльнікова, І. Карнаух, І. Ладанов, Л. Орбан-Лембрик, В. Свистун, Л. Столяренко, В. Танаєв, Ю. Швалб, В. Ягупов та інші зосереджували увагу здебільшого на

вдосконаленні управлінської діяльності, управлінських умінь, управлінській кваліфікації або формуванні управлінської компетентності інших фахівців. Проте формування управлінської компетентності в бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки як педагогічна проблема комплексно і докладно не досліджувалося.

Метою статті є висвітлення розробленої автором методики формування управлінської компетентності у майбутніх економістів у вищому навчальному закладі економічного спрямування та результативності її впровадження в навчальний процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Очевидно, що ефективність навчального процесу в ВНЗ визначається переважно методикою викладання, яка є тим інструментом, котрий дозволяє сформувавши управлінську компетентність бакалаврів економічних спеціальностей в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Зміст методики навчальної дисципліни складається з: 1) визначення змісту навчальної дисципліни; 2) визначення методів і організаційних форм навчання, які відповідають його цілям і змісту; 3) забезпечення засобами навчання [0]. Методика має стійкий зв'язок з наукою, основи якої викладаються в навчальному закладі, виявляється у відборі змісту відповідної навчальної дисципліни (менеджмент).

Отже, ефективність формування управлінської компетентності залежить від визначення її сутності та змісту навчання з навчальної дисципліни "Менеджмент", вибору педагогічних технологій, розроблення раціональної моделі процесу формування та визначення критеріїв і рівнів її сформованості, що забезпечить належну результативність реалізації моделі. За результатами проведення констатувального етапу педагогічного експерименту нами з'ясовано, що сутність управлінської компетентності проявляється в її багатоаспектності та спрямованості діяльності керівника на об'єкт управління з урахуванням його специфіки і характеру розвитку в соціальноосвітньому середовищі; у комплексі знань, форм та методів управління; відображенні готовності і здатності ефективно проектувати і здійснювати управлінську діяльність; в інтегральній характеристиці керівників, що відображає його професійні якості й особистісні здатності. Зміст управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей визначає її структуру (взаємодію когнітивного, діяльнісного, соціального й особистісного компонентів), що цілісно проявляється в управлінській діяльності, спрямованій на реалізацію сукупності управлінських функцій [0, с. 6].

Відповідно до розробленої нами моделі методика формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей має ґрунтуватися на: дотриманні вимог щодо підготовки майбутніх економістів, визначенні змісту їхньої професійної підготовки у ВНЗ; наукових підходах до організації навчальної діяльності в університеті; відборі видів діяльності та завдань, що моделювали певні аспекти змісту майбутньої професійної діяльності економістів і зокрема управлінської; використанні інтерактивних методів навчання; взаємозв'язку індивідуальної і групової, аудиторної та самостійної роботи студентів; високому рівні проблемності завдань; використанні мультимедійних (Є. Бабець, Н. Максимчук) технологій за управлінською тематикою.

Методичне забезпечення формувального експерименту включало розробку: опорного конспекту лекцій з курсу "Менеджмент", методичних вказівок до проведення семінарських, практичних занять, організації самостійної та індивідуальної роботи студентів із зазначеного курсу; банку управлінських ситуацій, завдань для всіх етапів і рівнів формування управлінської компетентності, аудіо-, відео фрагментів; тестових завдань. Комплекс методичного забезпечення розроблена нами на основі вивчення праць вітчизняних і зарубіжних учених (О. Баєвої, Х. Віссеми, Л. Володарської-Золи, О. Гринчук, Л. Калініної, В. Свистун, Ю. Коновалової, А. Мазаракі, А. Охріменка та ін.) та можливостей використання міжпредметних зв'язків в професійній підготовці майбутніх економістів, оскільки отриманню системних знань з менеджменту сприяє навчально-пізнавальна інформація, отримана студентами на заняттях з інших предметів. Проаналізовані програми з різних предметів гуманітарного циклу, що уможливило встановлення міжпредметних зв'язків, відображення в їх змісті управлінського компоненту. Принагідно зазначити, що за напрямом підготовки економістів є дисципліни як гуманітарного циклу, так і фахові, які містять компоненти управлінського спрямування. Тому на основі вивчення наукових праць

О. Глухової, О. Зеліковської, Т. Колеснікової, К. Корсака, П. Никітіна принцип міжпредметних зв'язків нами було розширено до принципу міжпредметної координації, і застосовано для відбору і конструювання змісту навчання з формування управлінської компетентності, оскільки довелось співпрацювати з викладачами гуманітарних дисциплін різних кафедр з питань координації окремих тем.

Так, навчальні дисципліни «Менеджмент», «Маркетинг», «Документознавство» вміщують матеріали для набуття управлінських знань, розширюють світогляд майбутнього фахівця з економіки, надають студентам інформацію про ефективне управління в економічно-розвинутих країнах світу та системне уявлення про багатоаспектність документування, яке складає основу і економічної, і управлінської діяльності. Суспільні науки такі, як: філософія, соціологія, психологія та педагогіка забезпечують студентів соціальними знаннями про місце і призначення людини в світі, про перспективи розвитку людської цивілізації, про найзагальніші закони розвитку суспільства та мислення, що лежать в основі науки про управління. Це допомагає з наукових позицій оцінювати зміни, які відбуваються у зв'язку з прискореним поступом країни до постіндустріального суспільства, та накреслити основи економічних дій господарських суб'єктів. Навчальні дисципліни «Самоменеджмент», «Професійна психологія», «Організація самостійної навчальної діяльності» допомагають використовувати механізми активізації людських ресурсів, формувати вміння і навички раціонально використовувати час, співпрацювати в команді, оволодіти ефективними методами самонавчання, підготовки до процесу безперервної освіти упродовж усього життя. Таким чином, міжпредметна координація допомагає перенести знання і вміння з інших предметів на формування управлінської компетентності у майбутніх економістів.

Реалізація принципу міжпредметної координації здійснювалася за допомогою наступних прийомів: постановка проблемних питань і логічних завдань з опорою на понятійний апарат та знання, придбані при вивченні інших дисциплін та їхня конкретизація, підбір текстів економічного спрямування, що містили управлінську проблематику, формування узагальнених умінь у процесі вивчення різних дисциплін.

У процесі вивчення наукової літератури з психології та дидактики з'ясовано, що основними чинниками, які впливають на формування позитивної стійкої мотивації до навчальної діяльності є: зміст навчального матеріалу, організація навчальної діяльності, колективні форми навчальної діяльності, оцінка навчальної діяльності та стиль педагогічної діяльності викладача [0, с. 261–264]. Зміст навчання – це та інформація, яку мають отримати студенти від викладача і в процесі самостійної роботи. Однак сама по собі інформація поза потреб тих, хто навчається, не має для них практичного значення, тому що не мотивує до активної навчально-пізнавальної діяльності. Необхідно враховувати наявність потреби у формуванні управлінської компетентності, що передбачає постійну діяльність, розвиток певних навичок, вправління різних функцій, в тому числі психічних (пам'яті, мислення, уяви, потреби в новизні, рефлексії, емоційному насиченні). У зв'язку з цим відбір змісту навчання має відповідати певним вимогам: подаватись у тій формі, яка викликає емоційний відгук, торкається самолюбства; бути достатньо складним, активізувати пізнавальні психічні процеси; спиратися на набуті раніше знання і водночас нести інформацію, яка дозволяє не тільки пізнати нове, але й осмислити наявні знання як з менеджменту, так і з інших (професійно спрямованих) навчальних дисциплін і досвід, пізнати відоме з нового боку; враховувати науковість, відповідність сучасному рівню розвитку науки, світоглядну сторону, наявність методичних запитань та правильне їх тлумачення; активізацію мислення за допомогою проблемних питань і розв'язання певних суперечностей; висвітлення історії питання, різних концепцій, зв'язок з практикою [0].

Експериментальна частина. В організації навчальної діяльності студентів враховувались думки психологів-дослідників проблем мотивації навчальної діяльності. Вивчення навчальної дисципліни організували за модульною технологією: *перший модуль* носив теоретичний характер (студентам вичитувався теоретичний матеріал, для опрацювання рекомендувалась література за кожною темою лекції, проводились

консультації з індивідуальних завдань). Викладач використовував різні форми проведення лекцій: проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція «вдвох», лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-прес-конференція. Другий модуль був спрямований на формування вмінь і навичок як складової управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей. Для цього використовувались різні форми проведення занять (семінарські, практичні, тренінги, майстер-класи) та методи навчання (розв'язання проблемних ситуацій, практичних вправ, тестових завдань, імітаційне планування діяльності, використання міжпредметних зв'язків, професійний вишкіл тощо). Третій модуль передбачав завдання творчого характеру. Студентам пропонувались індивідуальні завдання з елементами наукового дослідження, з використанням різних наукових підходів сучасної методології. Кожна тема навчальної програми складалась з трьох основних етапів: мотиваційного, діяльнісного і рефлексивного.

Оцінювання результатів навчальної діяльності здійснювалось за кожним модулем окремо на основі аналізу виконаних завдань (виявлялись причини недоліків, відзначались досягнення в опануванні програмного матеріалу щодо формування управлінської компетентності). Викладачі дотримувались демократичного стилю педагогічної діяльності, що певною мірою сприяло розвитку внутрішньої (інтринсивної) мотивації.

Завершальним етапом формування експерименту було здійснення оцінювання рівнів сформованості управлінської компетентності у студентів за мотиваційним, когнітивним, функціональним та соціальним критеріями. Його результати відображено і порівняно з результатами, отриманими на етапі констатувального експерименту в табл. 1 та ілюстровано на діаграмі (рис. 1).

Таблиця 1

Показники рівнів сформованості управлінської компетентності студентів за всіма критеріями (формування експерименту)

Критерій	мотиваційний		когнітивний		функціональний		соціальний	
	Г	Г	Г	Г	Г	Г	Г	Г
Рівні								
Творчий	,2	,3	,1	0,4	,1	0,3		,2
Високий	6,8	0,8	8,4	2	2,6	3,2	3	6
Достатній	4,3	8,6	7,4	0,4	9,1	4,1	1	2,6
Елементарний	3,7	1,3	0,1	8	4,2	6,4	0	2,2
Разом	00	00	00	00	00	00	00	00

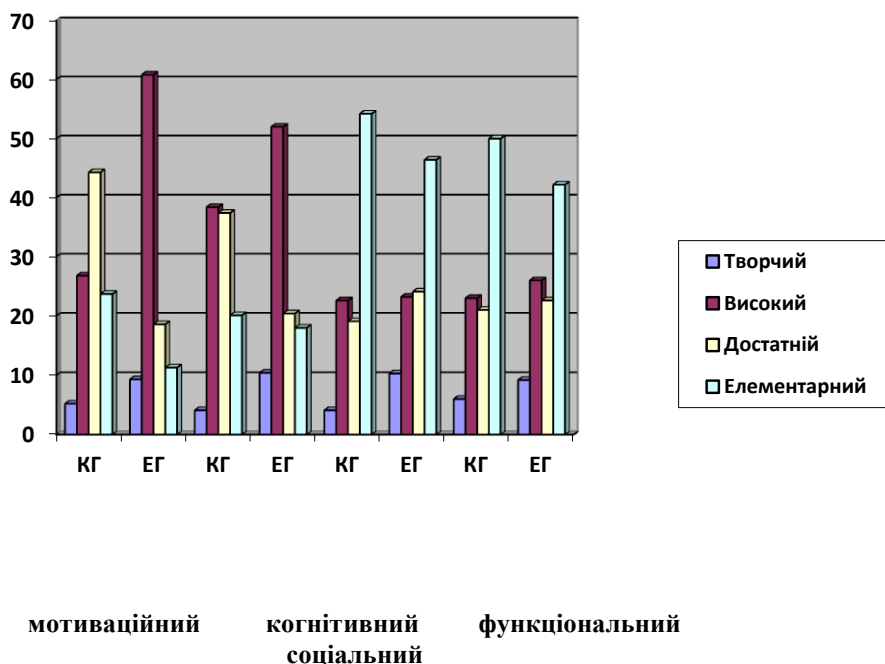

Рис.1. Динаміка рівнів змін сформованості управлінської компетентності студентів за всіма критеріями в контрольній та експериментальній групах (на початку і в кінці експерименту)

Розраховані (емпіричні) значення χ^2 -квдрат критерію після формульованого етапу експерименту подано в таблиці 2. Порівнюючи з табличним значенням критерію за рівня довіри 0,95, для ступенів свободи рівної 4 $F(0,05;4) = 9,5$ зроблено такі висновки: до проведення експерименту різниця між контрольною та експериментальною групами була статистично не значущою (відповідні емпіричні значення критерію значно менші порівняно з критичним значенням, що дорівнює 9,5); після завершення експерименту спостережувані значення критерію Пірсона значно зросли.

Таблиця 2

Розрахунок значення χ^2 -квдрат критерію

з/п	Критерій визначення УК	Емпіричне значення χ^2 – квадрат критерію до проведення експеримента	Емпіричне значення χ^2 – квадрат критерію після завершення експерименту
.	Мотиваційний критерій сформованості УК	$F_1 = 0.6$	$F^*_1 = 65.9$
.	Когнітивний критерій сформованості УК	$F_2 = 1.0$	$F^*_2 = 54.0$
.	Функціональний критерій сформованості УК	$F_3 = 1.1$	$F^*_3 = 10.8$
.	Соціальний критерій сформованості УК	$F_4 = 0.4$	$F^*_4 = 3.4$

Висновки. Таким чином, результати дослідження, що наведені в таблиці 2, за всіма компонентами сформованості управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей (окрім соціального), де кількісне збільшення спостерігалось, проте воно не досягло критичного значення ($F_4 = 3.4$). Це можна пояснити тим, що соціально-значущі якості, система цінностей, загальнокультурний рівень студентів контрольної і експериментальної груп були на належному рівні вже на початку експерименту [0].

Отже, результати експериментальної перевірки підтверджують статистичну значущість різниці між контрольною та експериментальною групами на початку і в кінці експерименту за визначеними критеріями й підтверджують цінність виконаної експериментально-дослідної роботи та вказують на дієвість розробленої методики формування управлінської компетентності у майбутніх економістів.

Список використаних джерел

1. Педагогика: большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005. – 720 с.
2. Грушева А. А. Формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Грушева Алла Андріївна ; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 2012. – 20 с.
3. Иванова Л. А. Совершенствование профессиональной подготовки менеджера среднего звена в условиях интерактивного обучения: на примере подготовки менеджера для индустрии питания: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Иванова Людмила Алексеевна. – Чебоксары, 2010. – 181 с.

References

1. Rapatsevich, ES 2005, *Pedagogika: bolshaya sovremennaya entsiklopediya* [Pedagogics: large modern encyclopedia], *Sovremennoye slovo*, Minsk.
2. Grusheva, AA 2012, *Formuvannia upravlenskoï kompetentnosti bakalavriv ekonomichnykh spetsialnostei u protsesi profesiïnoi pidhotovky* [Formation management competence of bachelor of economic skills during vocational training], *Kand. ped. n. abstact*, Institut pedahohiky NAPN Ukrainy, Kyiv.
3. Ivanova, LA 2010, *Sovershenstvovaniye professionalnoi podgotovky menedzhera srednego zvena v usloviyakh interaktivnogo obucheniya: na primere podgotovky menedzhera* [Improving of professional training a manager of middle management under interactive training: on the example of training a manager for the food industry], *Kand. ped. n. thesis*, Chuvashskiy Gosudarstvennyi pedagogichnyi universitet imeni IYa Yakovleva, Cheboksary.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2014р.